

УДК 339.5

Пісоченко Т. С., асистент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Лугова О. І., асистент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Розглянуто питання доцільності формування Концепції проекту розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. Запропоновано мету та завдання Концепції проекту розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. Запропоновано заходи безпеки та систему якості харчових продуктів, які будуть відповідати європейському рівню. Надано пропозиції, щодо впровадження сучасної концепції системи Аналізу ризиків тактичних контрольних точок (НАССР) на підприємствах агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області. Запропоновано Модель проведення сертифікації продукції підприємствами агропродовольчого підкомплексу економіки України.

Ключові слова: експортний потенціал, концепція, сертифікація, сертифікат, система якості, безпека харчування, система НАССР.

Писоченко Т. С., ассистент кафедры учета и налогообложения, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Луговая О. И., ассистент кафедры учета и налогообложения, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО ПОДКОМПЛЕКСА

Рассмотрены вопросы целесообразности формирования Концепции проекта развития экспортного потенциала предприятий агропродовольственного подкомплекса. Предложены цели и задачи Концепции проекта развития экспортного потенциала предприятий агропродовольственного подкомплекса. Предложены меры безопасности и систему качества пищевых продуктов, которые будут соответствовать европейскому уровню. Даны предложения по внедрению современной концепции системы Анализа рисков и критических контрольных точек (НАССР) на предприятиях агропродовольственного подкомплекса Николаевской области. Предложена Модель проведения сертификации продукции предприятиями агропродовольственного подкомплекса экономики Украины.

Ключевые слова: экспортный потенциал, концепция, сертификация, сертификат, система качества, безопасность питания, система НАССР

Pisochenko Tetiana, assistant Professor of accounting and taxation, Mykolayiv national agrarian university, Mykolayiv, Ukraine

Lygova Olga, assistant Professor of accounting and taxation, Mykolayiv national agrarian university, Mykolayiv, Ukraine

CONCEPTUAL BASES OF DEVELOPMENT OF EXPORT POTENTIAL OF ENTERPRISES OF THE AGRO-FOOD SUBCOMPLEX

The questions of whether the formation of the Conception of the project of development of export potential of enterprises of the agro-food subcomplex. Proposed goals and objectives of the project Concept of development of export potential of enterprises of the agro-food subcomplex. The proposed security measures and quality systems food products that will meet European standards. The proposals for the introduction of modern concepts of system of hazard Analysis and critical control points (HACCP) in enterprises of the agri-food subcomplex of the Nikolaev area. The proposed Model for certification of products by the enterprises of the agri-food sector of Ukraine's economy.

Key words: export potential, concept, certification, certificate, quality system, food safety, HACCP system.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сільськогосподарська і харчова продукція займає значну частку у зовнішній торгівлі України, впевнено посідаючи високі місця серед інших товарних груп. Спостерігається тенденція диверсифікації зовнішніх ринків здебільшого за рахунок зменшення постачання товарів на традиційні ринки збуту (СНД та ЄС) та суттєвого зростання частки експорту до Азійських країн, що свідчить про значну фінансову спроможність цього ринку та конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу присвячено праці вітчизняних та іноземних вчених, серед них: І. Н. Васютченко, І. В. Гончаренко, М. В. Жук, А. В. Ключник, Р. В. Логоша, Н. П. Пирець, О. В. Пирог, В. В. Швидкий та інші. Проте, динамічні зміни, що відбуваються в економіці України та посилення впливу міжнародних економічних факторів на здійснення експортної діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу спричиняють необхідність теоретико-методичного обґрунтування напрямів подальшого розвитку.

Формулювання цілей дослідження. Основні завдання дослідження полягають у розгляді питання доцільності формування Концепції проекту розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого

підкомплексу, висвітленні мети та завдань Концепції проекту розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу, заходів безпеки та системи якості харчових продуктів, які будуть відповідати європейському рівню, пропозицій щодо впровадження сучасної концепції системи Аналізу ризиків критичних контрольних точок (НАССР) на підприємствах агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Стан агропродовольчого підкомплексу економіки, зовнішньоекономічної діяльності підприємств зумовлюють об'єктивну доцільність формування Концепції проекту розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу (далі – Концепція) як документа, в якому окреслювалися б актуальні напрями розвитку експорту підприємств.

Основною метою Концепції є висвітлення економічних і організаційних передумов для розвитку експортної інфраструктури, забезпечення економічної стабільності роботи агропродовольчих підприємств і розвитку їх конкурентоспроможності [2].

Реалізація мети потребує послідовного вирішення таких завдань:

– оптимізація соціальної, організаційної, функціональної і територіальної структур забезпечення експорту, розвиток і зміцнення експортного потенціалу як ефективного каналу реалізації товарів та послуг підприємств;

– постійне забезпечення виробництва й постачання на світовий ринок конкурентоспроможної продукції;

– запровадження дієвих механізмів щодо безпечності харчових продуктів.

В контексті реалізації вказаних завдань особливо актуальним є реалізація блоку заходів, щодо безпеки харчових продуктів на європейському рівні. Адже, перш ніж потрапити на ринок Європи, товари повинні відповідати вимогам ЄС із захисту здоров'я людини та тварин, довкілля та прав споживачів.

Товар, що ввозиться до ЄС, має відповідати таким основним санітарним, фітосанітарним, ветеринарним вимогам. Для цього створено спеціальна Служба підтримки експорту, портал якої розміщено на сайті Європейської Комісії в розділі «*Trade*», далі слід обрати розділ «*Export Helpdesk*», де знаходимо розділ «*My export*».

При підготовці експортерами пакету документів для проходження митних процедур, документи, що підтверджують якість та безпечність експортованих товарів, вважаються невід'ємною його частиною. Тип та форма документів відрізняється один від одного залежно від вимог країни призначення. Специфіка існує і для ринку країн ЄС.

Серцевиною будь-якої системи сертифікації є спосіб, метод перевірки відповідності продукції заданим вимогам, що називається схемою сертифікації. Вибір схеми сертифікації здійснюється заявником, хоча органи за сертифікацією не заборонено давати рекомендації, пропозиції з можливих варіантів і ступеня їхньої вірогідності з урахуванням характеру продукції, її обсягу, на який має бути поширена дія сертифіката, що видається.

Мірою розвитку сертифікації продукції змінюються запити споживача. Споживач починає розуміти, що якість забезпечується не разовими, частковими заходами, а постійно діючою на підприємстві системою якості. Споживач розглядає сертифікат на систему якості як гарант стійкості якості виготовлення продукції. З цієї причини спостерігаються випадки, коли за наявності

сертифіката на систему якості споживач не вимагає сертифіката на продукцію.

Сертифікована і чітко працююча система якості все частіше стає гарантом того, що оголошені постачальником значення якості продукції будуть забезпечуватися в період її випуску.

Незаперечним фактом є також і те, що створити систему якості, забезпечити її усталену роботу і провести сертифікацію – справа не проста, яка потребує певних зусиль, часу і витрат. Проте керівники, що розуміють значення системи якості для забезпечення конкурентоспроможності продукції і підприємства, усе частіше використовують таку можливість.

Зусилля підприємств України мають бути спрямовані, з одного боку на збереження традиційних ринків збуту української продукції, а з іншого – на цілеспрямоване залучення нових перспективних ринків. Така позиція гарантує широкі можливості й варіанти доступу до різних регіональних ринків, забезпечує диверсифікацію торгівлі та капіталовкладень, зменшуючи тим самим залежність від головних торговельних партнерів. Зважаючи на потенційні можливості й переваги вітчизняного виробництва продукції підприємств агропродовольчого підкомплексу, кон'юнктурні особливості світових агропродовольчих ринків, специфіку географічного розташування та перспективи їх подальшого розвитку, сучасний стан зовнішньої торгівлі України продукцією виробництва агропродовольчого підкомплексу [4].

Контроль у сфері якості та безпеки харчових продуктів здійснюють компетентні органи держав – членів ЄС, координують Європейська Комісія та Європейський орган із питань безпеки продуктів харчування.

Концептуальні пріоритети розвитку системи продовольчої безпеки в Україні знаходяться в стадії гармонізації з міжнародними в аспекті основного стратегічного курсу України на вступ до ЄС, реалізації державної політики, спрямованої на запровадження інноваційної структурної перебудови та зростання економіки.

Набутий підприємствами досвід зовнішньої комерційної діяльності показує, що без сертифікатна продукція оцінюється на світовому ринку у 3-4 рази дешевше, отже, фактично реалізується за безцінь. В Україні розрізняють обов'язкову й добровільну сертифікацію. Обов'язкова сертифікація здійснюється виключно в межах державної системи управління суб'єктами господарювання, охоплює перевірку й випробування продукції з метою визначення її характеристик (показників) та дальший державний технічний нагляд за сертифікованими виробами. Добровільна сертифікація може проводитись з ініціативи самих суб'єктів господарювання на відповідність продукції вимогам, котрі не є обов'язковими (на договірних засадах). Суб'єкти господарювання (виробники, постачальники, виконавці та продавці продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації) повинні:

– у належному порядку та у визначений термін проводити сертифікацію відповідних об'єктів;

– забезпечувати виготовлення продукції відповідно до вимог того нормативного документа, за яким її сертифіковано;

– реалізовувати продукцію тільки за наявності сертифіката;

– припиняти реалізацію сертифікованої продукції, якщо виявлено її невідповідність вимогам певного нормативного документа або закінчився термін дії сертифіката [6].

Організаційною основою сертифікації для підприємств виробів є мережа державних випробувальних центрів (ДВЦ) для найважливіших видів продукції виробничо-технічного та культурно-побутового призначення, які широко створюються нині.

Отже, узагальнюючи результати дослідження питань безпеки продукції пропонуємо модель проведення сертифікації продукції підприємствами агропродовольчого під комплексу економіки України на рис. 1.

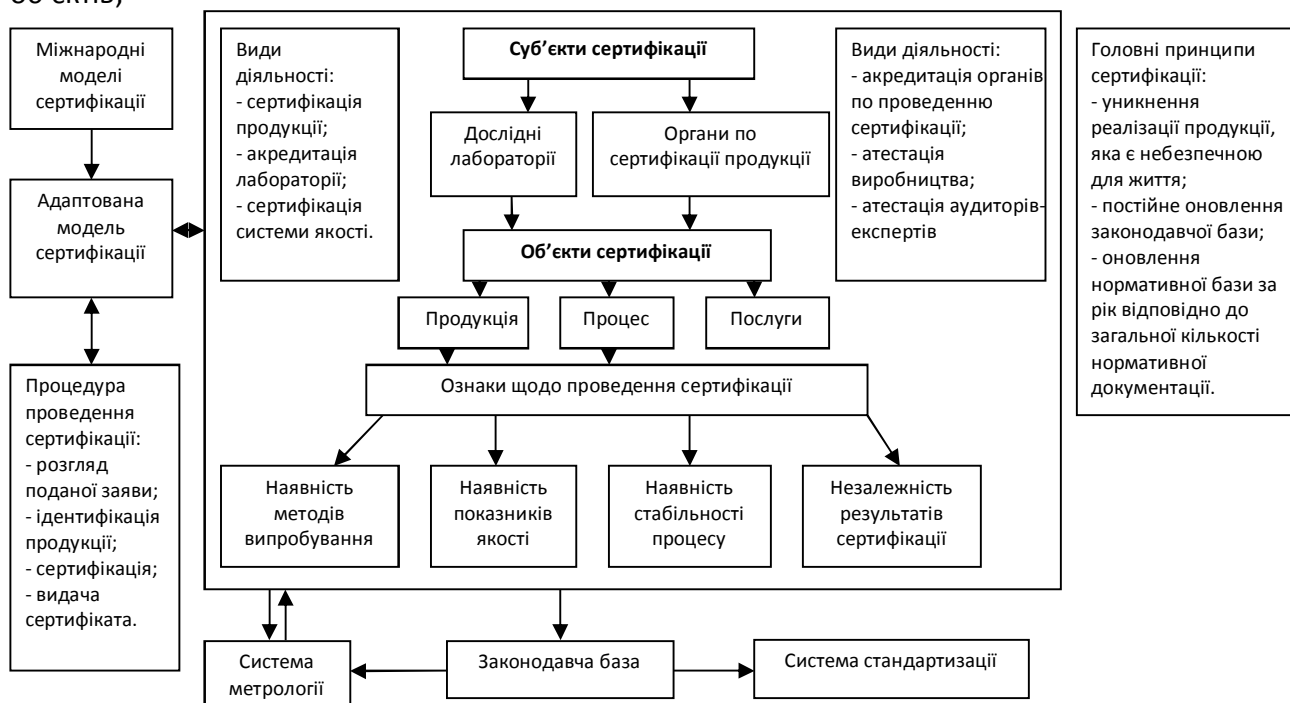

Рисунок 1 – Модель проведення сертифікації продукції підприємствами агропродовольчого підкомплексу економіки України

Джерело: власні дослідження

На більшості підприємств агропродовольчого підкомплексу економіки України, такі системи якості ще треба створювати. Вони мають обов'язково передбачати комплексне управління якістю, що потребує колективної діяльності й спільних зусиль. З огляду на це можна назвати головні принципи формування системи якості:

– підготовка всіх категорій кадрів найвищого професійного рівня (необхідну якість забезпечують люди, а не машини);

– безпосередня заінтересованість першого керівника та всього керівництва підприємства в повсякчасному позитивному розв'язанні проблем забезпечення якості продукції; підпорядкування поставленій меті організаційної структури системи наприклад, суміщення посад заступника директора підприємства з питань якості та начальника відділу технічного контролю, що частенько трапляється на практиці, є вкрай недоцільним, оскільки технічний контроль – це зовсім не найголовніше в системі;

– управління якістю продукції за участю всіх без винятку працівників підприємства (від директора до робітника);

– поточний розподіл відповідальності між підрозділами та їхніми керівниками;

– залучення робітників до повсякденної роботи у цьому напрямку через гуртки якості (виходячи з досвіду Японії, США) тощо.

Для підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області, як і інших областей України, безперечно, найбільш прийнятним засобом створення гарантій безпеки харчових продуктів є впровадження сучасної концепції системи НАССР, яка може застосовуватися на всіх ланках харчового ланцюга – від збирання врожаю і до місць споживання. Базуючись на сучасних науково обґрунтованих вимогах, ця система забезпечує превентивний підхід і дає можливість ефективно управляти безпекою харчових продуктів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На даний момент всі підприємства малі чи великі, які займаються переробкою харчової продукції, в обов'язковому порядку повинні проводити сертифікацію з використанням Міжнародних стандартів якості НАССР [5].

Отже, формування реалізації концептуальних засад розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу сприятиме підвищенню рівня доступу вітчизняних товарів до зовнішніх ринків, підвищенню ефективності зовнішньо-економічної діяльності підприємств.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан та перспективи розвитку) / [М. В.Присяжнюк, М. В. Зубець, П. Т. Саблук та ін.]. – К : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (проект) [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822>.
3. Про безпечність та якість харчових продуктів [Електронний ресурс] : закон України від 23.12.97 р. № 771/97-ВР // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр>.
4. Потриваєва Н. В. Дебіторська заборгованість: сутність та шляхи повернення / Н. В. Потриваєва, Т. С. Пісоченко // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аудиту та аналізу: теорія, методологія, організація : колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О. А. Сарапіної; ХНТУ. – Херсон : Книжове видавництво ПП Вишемирський В. С., 2014. – 330с.
5. Про затвердження вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР) [Електронний ресурс] : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.10.2012 № 590. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>
6. Чубар М. М. Теоретичні основи сучасної концепції управління експортним потенціалом підприємства [Електронний ресурс] / М. М. Чубар // X Міжнародна науково-практична конференція Хмельницького

національного університету. «Механізми підвищення та реалізації економічного потенціалу підприємств» від 23 серпня 2013 р. – Режим доступу : <https://goo.gl/o0lke3>.

7. Полторак А. С. Комплексна оцінка стану продовольчої безпеки України / А. С. Полторак // Економічний часопис–XXI. – 2015. – № 7–8(2). – С. 15–18.

References:

1. Prisyajnyuk, N. V. Zubets, N. V. and Sabluk, P. T. (2011), *Ahparnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan ta perspektyvy rozvytku)* [Agrarian sector of economy of Ukraine (state and prospects of development)], NNTS IAE, Kyiv, Ukraine.
2. The Ministry of agrarian policy and food of Ukraine (2015), “The concept of the state target program of development of agrarian sector of economy for the period till 2020 (project)”, available at: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822> (Accessed 15 April 2017).
3. The Verkhovna Rada Of Ukraine (1997), “About the safety and quality of food products”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр> (Accessed 15 April 2017).
4. Potrivaeva, N. V. and PISOCHENKO, T. S. (2014), “Accounts receivable: the nature and path of return”, *Kolektyvna monohpafiia* [collective monograph], *Cuchacni ppoblemy i perspektyvy rozvytku obliku, audytu ta analizu: teoriia, metodolohiia, ophanizatsiia* [Modern problems and prospects of development of accounting, auditing and analysis: theory, methodology, organization], Publishing house Knave PE Vyshemirskii, V. C., Kherson, Ukraine.
5. The Ministry of agrarian policy and food of Ukraine (2012), “About approval of Requirements to development, implementation and use of permanent procedures based on the principles of the system of food safety management (HACCP)”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show> (Accessed 15 April 2017).
6. Chubar, M. M. (2013), “Theoretical foundations of modern management concepts of enterprise export potential”, *X Mizhnapodna naukovo-ppaktychna konfepentsiia Khmelnytskoho natsionalnoho univepcytetu* [X international scientific-practical conference of Khmelnytskyi national University], *Mekhanizmy pidvyshchennia ta pealizatsii ekonomichnoho potentsialu pidppiyemctv* [The mechanisms of promotion and realization of economic potential of enterprises], available at: <https://goo.gl/o0lke3> (Accessed 15 April 2017).
7. Poltorak, A. S. (2015), “Comprehensive assessment of the status of food security of Ukraine”, *Ekonomichni chasopys–XXI*, vol. 7–8(2), pp. 15–18.